

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΕΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Η. ΛΑΜΠΡΟΥ

11

1914

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ BAS. N. GRÉGORIADES

Ε.Υ.Δ. Ε.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1969

Επρωχωράφιον τῶν Acta et Diplomata Τόμ. τ' σ. 256 κ. έ. Τὰ κατὰ τὴν μονὴν ταύτην θέλομεν ἐκθέσει δι' ἰδίας μονογραφίας ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνημόνος, ἐκδίδοντες καὶ δύο ἄλλα περὶ αὐτῆς ἔγγραφα καὶ πραγματευόμενοι τὰ κατ' αὐτὴν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν τοπογραφίαν τῆς Καρίας. — Ἐν τοῖς περὶ τοῦ μοναστικῶ βίου τοῦ ὄρους Λάτρους πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἐν ταῖς μοναῖς αὐτοῦ ἰδία καλλιέργεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἢ ἐμφανισμένη διὰ τοῦ Λατρινῶ πολυελέου, περὶ οὗ ἴδε Νέου Ἑλληνομνημόνος Τόμ. Θ', 1912, σ. 196 κ. έ. Τόμ. Γ', 1913, σ. 348 κ. έ.

Ἄνδρ. Μιχ. Ἀνδρεάδου Οἰκονομικαὶ μελέται περὶ Ἑπτανήσου Περὶ τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ βενετοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις, 1914. Βιβ. 8ον. Τόμος Α'. Μέρου γενικῶν. σελ. 418. Τόμος Β'. Μέρου εἰδικῶν. σελ. 350.

Θὰ ἤρκει νὰ διατρέξῃ τις τὴν ἐν σ. 381-399 τοῦ πρώτου τόμου καὶ τὴν ἐν σ. 320-331 τοῦ δευτέρου Βιβλιογραφίαν, ἣν παρέχει ὁ συγγραφεὺς, ὅπως πεισθῇ μεθ' ὁποίας γνώσεως τῶν πηγῶν καὶ ἀφ' ὁπόσου πλοῦτου βοηθημάτων προέβη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἀνά χειρὸς συγγραφῆς. Ὁ κ. Ἀνδρεάδης ἦτο γνωστὸς ἐκ προτέρων μικρῶν αὐτοῦ ἔργων ὡς μετὰ πολλῆς δεξιότητος συνδυάζων τὴν ἐφηρμοσμένην οἰκονομολογίαν πρὸς ἀναδρομικὰς ἱστορικὰς μελέτας. Ὡς ἐκ τούτου ἦτο ἐνθουσιάζων εἶπερ τις καὶ ἄλλος νὰναλάβῃ τὴν συγγραφὴν ἔργου οἷον τὸ παρόν. Πράγματι αἱ προγενεστέραι περὶ τοῦ θέματος τούτου πληροφορίαι μᾶλλον ἢ ἐργασίαι τοῦ Ἑρμάννου Λούντζη, τοῦ Παναγιώτου Χιώτη, τοῦ A. von Reumont καὶ τοῦ κ. Οὐίλλιαμ Μίλλερ ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, καὶ δὲν ἔχει ἄδικον ὁ συγγραφεὺς λέγων, ὅτι «ἐξαιρέσει τῶν σταφιδικῶν, ἅτινα εἶχον καλῶς μελετηθῆ ὑπὸ τῶν κ. κ. Πάρτε καὶ Δὲ Βιάζη, ἢ ὅλη δημοσία οἰκονομία τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ βενετοκρατίας ἦτο πράγματι terra incognita». Ἐπιλαμβανόμενος δὲ τῶν εὐρυτάτων αὐτοῦ περὶ αὐτῆς ἐρευνῶν ὁ κ. Ἀνδρεάδης εὐρέθη πρὸ μεγάλων δυσχερειῶν κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν πρὸς συναγωγὴν τῆς ὕλης, ὅτε ἠθέλησε νὰ καθορίσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων διὰ τελείας γνώσεως τῶν οἰκείων νομοθετημάτων καὶ τῶν ἀναγκαίων στατιστι-

κῶν εἰδήσεων ὁποῖον ἀκριβῶς ἦτο τὸ βενετικὸν καθεστῶς. Καὶ πολλήν μὲν ἤδυσθη νὰ συγκομίσῃ ὕλην δι' ἐκτεταμένων μελετῶν ἐντόπων βιβλίων, πλεῖστα δὲ ἔσα κατώρθωσε νὰ διαλευκάνῃ διὰ τῆς συγκριτικῆς μελέτης, ἰδίως τῶν ἐν Ἡελοποννήσῳ καθεστώτων ἐπὶ Βενετῶν, ἐπὶ τῇ βίβλῳ τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοσαμένων ἐκθέσεων τῶν γενικῶν προνοητῶν. Ἀυτόχρημα δ' ἀποκάλυψις ὑπήρξε δι' αὐτὸν ἡ μελέτη τῆς ὑπὸ τοῦ Μάρκου Θεοτόκη καταρτισθείσης συλλογῆς εἰκοσῶο φυλλαδίων περιεχόντων πλήρη συλλογὴν πασῶν τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἐφαρμοσμένων ποτὲ φορολογικῶν διατάξεων τῆς βενετικῆς συγκλήτου καὶ ἡ δι' ὑποδείξεων ἐπιχωρίων λογίων τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Λευκάδος ὑποβούλησις πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὰς νήσους ταύτας ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικῆν καὶ δημοσιονομικῆν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον περισυναγωγὴν ἱκανῆς ὕλης καὶ τὴν διαγραφὴν τῶν γενικῶν γραμμῶν ἐθεώρησε καθήκον αὐτοῦ νὰ μεταβῇ εἰς αὐτὴν τὴν Βενετίαν, ὅπως ἐκ τοῦ σύγγραμματος ἀναδράμῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος τῆς γαλινοτάτης πολιτείας, τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ καθιερωθέντος καὶ τῶν σχέσεων τούτου πρὸς τὸ κρατήσαν ἐν ταῖς λοιπαῖς βενετικαῖς κτήσεις. Αἱ δὲ μελέται αὗται καὶ ἡ εὐτυχὴς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ Δημοσίῳ ἀρχείῳ, τῇ τῶν Φράρων, καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἀστικοῦ μουσείου (Museo Civico) ἀνακάλυψις ἐξαιρέτων ἀνεκδότων ἢ ἀνεξερευνητῶν πηγῶν, ἐν αἷς ἐξέχουσι πλὴν ἀξιολόγων στατιστικῶν τὸ ἔργον τοῦ ἀρχιλογιστοῦ Κρήτης Πέτρου Καστροφύλακα καὶ αἱ δημοσιονομικαὶ περὶ τῆς Ἀνατολῆς (Levante) στατιστικαὶ τοῦ Rossi, προσήγαγον ἔτι μᾶλλον τὸ ἔργον. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀρχειοφυλακείου τῆς Κερκύρας καὶ τῶν τῶν λοιπῶν νήσων ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς ἐνταῦθα Ἱστορικῆς ἐταιρείας οὐκ ὀλίγην ἠρύσθη ὕλην.

Ἀπὸ τῶν πλουσίων τούτων ἐφοδίων ἀφορμηθεὶς ὁ κ. Ἀνδρεάδης καὶ ἐγκατασπέρας ἀφθόνους τὰς δημοσιονομικὰς καὶ ἱστορικὰς αὐτοῦ γνώσεις, οὐχ ἦρταν δὲ καὶ τὴν μετ' ἀγάπης ἐκ τοῦ πλησίον παρακολούθησιν τῶν ἑπτανησιακῶν πραγμάτων κατήρτισε βιβλίον, ὅπερ δὲν εἶνε ἀπλῶς συγγραφὴ «Περὶ τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου», καθ' ἣ ἐπιγράφεται, ἀλλὰ καὶ τι πολὺ πλεόν τούτου, καθολικὴ εἰκὼν τῆς ὅλης κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν νήσων ἐπὶ Βενετῶν μετ' ἀναδρομῆς μὲν ἐνίοτε εἰς παλαιότερας

έποχας, συρτητισμοῦ δὲ πολλακίς πρὸς τὰς ἐν τῇ κατόπιν χρόνῳ καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τύχας αὐτῶν.

Καὶ ἀπλή ἀναγραφὴ τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου μετὰ τινῶν ὀλίγων συμπερασμάτων τοῦ συγγραφέως ἀρκεῖ νὰ δώσῃ πενιχρὰν ἰδέαν τοῦ πλήθους τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων. Καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ Γενικῇ μέρει μετ' εἰσαγωγικὰς παρατηρήσεις ἔπονται ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τμήματι κεφάλαια περὶ νομιμάτων, μέτρων καὶ σταθμῶν, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ α' Βενετικὴ Δημοσίαι οἰκονομία, β' Ἡ ἀρχὴ τῆς κυριάρχου (Dominante), γ' Ἡ ἐνοικίασις τῶν φόρων, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ α' Ἑλλειψίς γενικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ φορολογίᾳ καὶ λόγος ταύτης, β' Ἡ κατὰ τὰ κεφάλαια τῶν ἐτῶν 1769-1773 φορολογία, γ' Ποικίλαι εἰσπράξεις καὶ παρειαπράξεις, καὶ εἶτα ἀκολουθεῖ τὸ Συμπέρασμα Γενικοῦ μέρους, περιλαμβάνον Κρίσεις περὶ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἐν γένει, Ποία ἦσαν τὰ πραγματικὰ ἐξ Ἑπτανήσου ἔσοδα τῶν Βενετῶν (εἶχον πλεόνασμα τοὐλάχιστον 180.000 δουκάτων), Ποία αἱ χάριν τῆς Ἑπτανήσου δαπάναι (σύνολον δαπανῶν 469.400 τσεκίνια), Τελεία παραμέλησις τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, Οὐδεμία φροντίς περὶ φωτισμοῦ, ὑδρεύσεως ἢ συγκοινωνίας, Παρὰ τὰς μείζονας χάριν τοῦ καθολικοῦ κλήρου δαπάναι αἱ πλείσται τῶν λατινικῶν οἰκογενειῶν ἠσπάσθησαν τὴν ὀρθοδοξίαν. Τὸ δὲ εἰδικὸν μέρος περιλαμβάνει Τὸ Ταμεῖον Κερκύρας μετὰ τῶν κεφαλαίων α') περὶ ἐγγείου φορολογίας (εἰσαγωγικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα, φορολογία τοῦ ἐλαίου, φορολογία τοῦ οἴνου, φόρος τῶν δημοτριακῶν καὶ τῶν ζώων), β' περὶ τελωνειακῶν δασμῶν καὶ τελῶν διαμετακομίσεως, οὗ ἐν τέλει Στατιστικαὶ τοῦ κερκυραϊκοῦ ἐμπορίου, γ' περὶ φορτίσκων καὶ μονοπωλίων μετὰ παραρτήματος περὶ τοῦ τιμαρίου τῶν Ἀθιγγάνων καὶ συμπεράσματος περὶ τῆς προνομιούχου θέσεως τῆς Κερκύρας (ἥτις ἐπαυσε τῇ 1718), δ' περὶ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ Ταμεῖου Κερκύρας (ἀξιόλογοι πληροφορίες περὶ Πάργας, τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Πάργας ἡπειρωτικῶν κτήσεων καὶ τῶν Παξῶν καὶ Ἀντιπάξων) μετ' ἐπιμέτρου, ἐν ᾧ δημοσιεύονται αἱ ἀνέκδοτοι δημοσιονομικαὶ Στατιστικαὶ τοῦ Καστροφύλακα καὶ ἀνέκδοτοι Στατιστικαὶ τοῦ ἐλαίου. Ἐν δὲ τοῖς Τμήμασι Β'-Ε' ἐξετάζονται τὰ Ταμεῖα τῶν λοιπῶν νήσων καὶ τῶν ἐξαρτημάτων τῆς Λευκά-

δος, Πρεδέζης, Βονίτσις καὶ τῶν περὶ τὴν Λευκάδα νησιῶριων. Ἐν τῷ Τμήματι ε' γίνεται λόγος περὶ τῆς φορολογίας τῆς σταφίδος, τοῦ ἄλατος καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ συμπληροῦται ὁ δεύτερος τόμος δι' ἐπιμέτρου περὶ κτηνοτροφίας καὶ γεωργίας ἐν Ἑπτανήσῳ.

Μακρὸς θὰ ἦτο ὁ λόγος, ἂν κατεγράφομεν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὸ θέμα συνδεομένων ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ἃς ἐγκαταμιγνύει ὁ συγγραφεὺς, μάλιστα ἐν ταῖς πλουσίαις σημειώσεσι, παρέχων ἄξιον λόγου βιβλιογραφικὸν ὕλικόν καὶ πολλὰ διδάσκων τοὺς ἀγαπῶντας τὴν Ἑπτανήσον καὶ θέλοντας νὰ φωτισθῶσι περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὡς καὶ πολλὰ παρενείρων συγκριτικῶς κυρίως μὲν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων βενετοκρατουμένων ἐλληνικῶν χωρῶν. Ἄξιαι λόγου τοιαῦται ἱστορικαὶ εἰδήσεις μέχρι σχεδὸν παρεκδόσεως ἐκτεινόμεναι εἶνε ἐπὶ παραδείγματι αἱ περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἑβραίων (Τόμ. Β' σ. 24 κ. ἐ.) καὶ ἡ περὶ τοῦ τιμαρῆου τῶν Ἀθιγγάνων (ἢ μᾶλλον Ἀτσιγγίνων) ἐν Τόμῳ Β' σ. 76 κ. ἐ. Ἄξιόλογα δ' εἶνε ὅσα παρατιρεῖ ἐν Τόμῳ Β' σ. 73 περὶ τῆς ἐν Κερκύρᾳ παρεκδόσεως τῶν τοπωνυμικῶν μελετῶν.

Μετὰ τὴν συγγραφὴν ἔργου τοσοῦτον ἐπιτυχοῦς καὶ ἐξαιρέτως διδακτικοῦ εὐχόμεθα, ὅπως ὁ κ. Ἀνδρεάδης ἐπεκτείνῃ τὰς μελέτας αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς βενετοκρατηθείσας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίως δ' ἀναμένομεν ὁμοίαν συγγραφὴν περὶ Πελοποννήσου. Διὰ τῶν διαφόριον πρὸς αὐτὴν παραλληλισμῶν καὶ τῶν περὶ αὐτῆς παρεκδόσεων, ἰδίως ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ φορολογίας τοῦ ἄλατος, εἰδείξεν, ὅτι ὁ ζήλος, μεθ' οὗ ἐπελήφθη τῆς περὶ Ἑπτανήσου συγγραφῆς, δὲν εἶχεν ἀφορμὴν ἀπλῶς τὴν πρὸς τὴν πάτριον Κέρκυραν στοργήν, ἀλλὰ προήρχετο ἐκ καθολικωτέρου ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν πατρίων. Εἶνε λοιπὸν δίκαιον παρὰ τοιοῦτου ἐρευνητοῦ νὰ προσδοκῆσωμεν καὶ τὴν δημοσιονομικὴν διαφώτισιν τῶν κατὰ τὴν μεγάλην χερσόνησον τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Τὸ ὕλικόν εἶνε ἀφθονον ἐν τοῖς πολυδαίδαλοις ἀρχαίοις τῶν Φράρων. Τὸ καθ' ἡμᾶς εἶμεθα πρόθυμοι νὰ θέσωμεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Ἀνδρεάδου ὅ τι πλῆν τῶν ἤδη ἐκδεδομένων ὑφ' ἡμῶν ἐκθέσεων τῶν γενικῶν προνοητῶν ἔχομεν ἐκείθεν ἀνέχδοτον παρ' ἡμῖν.

Ἐν τέλει ἃς ἐπιτρέψῃ εἰς ἡμᾶς ὁ φίλος συγγραφεὺς μίαν παρακλήσιν. Ὅταν μᾶς χηρίσῃ καὶ πάλιν ἄλλο τόσον πλούσιον εἰς ὕλην

ἔργον, καὶ εὐχόμεθα νὰ γείνη τοῦτο ταχέως, ἅς μὴ ἀμελήσῃ νὰ πλουτίσῃ αὐτὸ καὶ διὰ πῖνακος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων ἐν τέλει. Ἡ εὐγνωμοσύνη ἡμῶν ἦν εἶνε διπλή.

Σπ. Νικ. Λαγοπάτη, ἀσκήτωρ τῆς Θεολογίας, Γερμανὸς ὁ Β', πατριαρχῆς Κωνσταντινουπόλεως—Νικαίας (1222-1240). Βίος, συγγράμματα καὶ διδασκαλία αὐτοῦ. Ἀνέκδοτοι ἐπιτομὴ καὶ ἐπιστολαὶ τὸ πρῶτον ἐκδοθῆναι. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἱσημεριῶς «Μοσχάκι» ἐν Τραπεζοῦν. 1914. Εἰς μέγα 8ον σελ. 12', 363.

Ἀξιόλογον εἶνε τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ νεκροῦ θεολόγου, ὅστις τὰς ἐν Ἀθήναις σπουδὰς συνεπλήρωσεν ἐν Μονάχῳ, μετασχὼν καὶ τοῦ φροντιστηρίου τοῦ καθηγητοῦ κ. Heisenberg, εἰς ὃν ὀφείλει καὶ τὴν παρόρμησιν πρὸς τὴν προκειμένην μελέτην. Ὅρθαι δὲ εἶνε καὶ αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ ἐν τῷ Προλόγῳ, παραπονουμένου, ὅτι αἱ ἐκδόσεις καιμένων καὶ αἱ ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς ἐκκλησίας περιορίζονται μέχρι τοῦδε κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ μέχρι τοῦ πέρατος τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, παραμελοῦνται δὲ συνήθως οἱ μεταγενέστεροι χρόνοι, καίτοι καὶ κατ' αὐτοὺς ἢ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία ἀνέδειξεν ἄνδρας περιφανεῖς, ὃν ὡς τὸ πλεῖστον ἀμελέτητος μένει ὁ βίος καὶ ἀνέκδοτοι αἱ συγγραφαί. Ὅρθως λοιπὸν ἔστρεψε τὴν προσοχὴν ὁ κ. Λαγοπάτης εἰς τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Γερμανοῦ Β', ὅστις ἐκόσμησε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐν ἡμέραις καθ' ἃς καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ἡ βυζαντινὴ βασιλεία ἔνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήγον βίον ἐξορίας ἐν Νικαίᾳ. Εἶνε δὲ τὰ ἔτη τῆς πατριαρχείας τοῦ Γερμανοῦ ἄξια πολλῆς σπουδῆς οὐ μόνον ἔνεκα τῆς ἀνωμαλίας, ἣν ἐπένεγκεν ἢ εἰς τὰς λατινοκρατούμενας ἑλληνικὰς χώρας ἐπέκτασις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῶν πολυπλόκων σχέσεων πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης καὶ τὰς τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Βουλγαρίας.

Τὰ θέματα, ὃν τὴν διαφώτισιν ἀνέλαβεν ὁ συγγραφεὺς, παραδικῶς μόνον καὶ σποραδικῶς εἶχον ἐξετασθῆ, μέχρι τοῦδε, καὶ μόνον ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ ἐξετάσῃ εἰδικώτερον τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐρίδος μεταξύ τῶν ἐπισκόπων τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ ἐν Νικαίᾳ πατριαρχείου τῆς ἡδῆ, ἐπὶ τοῦ πρώτου δεσποτοῦ Μιχαῆλ Α'